

Ю.С. Правдівцева

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СУ- ЧАСНОЇ СИСТЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ У США

У статті висвітлено процес становлення сучасної системи підвищення кваліфікації вчителів середньої школи США. Схарактеризовано систему, що існувала наприкінці 50-х – на початку 60-х рр. ХХ століття, визначено її основні недоліки та передумови модернізації. Проаналізовано законодавчі акти та окреслено основні шляхи реконструкції системи підвищення кваліфікації вчителів. З'ясовано роль суспільних організацій у вирішенні зазначеної проблеми.

Ключові слова: вчителі, підвищення кваліфікації, середня школа, США, суспільні організації.

В статье освещен процесс становления современной системы повышения квалификации учителей средней школы США. Охарактеризована система, которая существовала в конце 50-х – в начале 60-х гг. ХХ ст., определено ее основные недостатки и причины модернизации. Проанализированы законодательные акты и очерчены основные пути реконструкции системы повышения квалификации учителей. Определена роль общественных организаций в решении этой проблемы.

Ключевые слова: учителя, повышение квалификации, средняя школа, США, общественные организации.

The process of modern system of secondary teacher professional development in the USA is elucidated in this article. The system that used to be in 50-th and 60-th of XX-th century is characterized, its main disadvantages and reasons of modernization are given. Corresponding legislation is analyzed and main ways of the reconstruction of this system are presented. The role of public organizations in the decision of this problem is defined.

Key words: teachers, professional development, secondary school, public organizations.

Постановка проблеми. Одним із актуальних питань, яке постає перед українським суспільством, є вдосконалення системи підвищення кваліфікації вчителів середніх шкіл. Це пов'язано з тим, що вчитель значною мірою впливає на формування менталітету, характеру, поведінки підростаючого покоління, надає учням певний багаж знань, від якого залежить майбутнє не тільки окремої дитини, але й нації в цілому. Саме тому питанню підвищення кваліфікації вчителів приділяється значна увага в усіх країнах світу. Зазначимо,

що в руслі вдосконалення існуючої системи підвищення кваліфікації вітчизняних учителів заслуговує на увагу не тільки аналіз праць з цього питання українських науковців, але й дослідників інших країн, що дозволить збагатити вітчизняну систему новими ідеями та підходами у визначеному питанні. Вважаємо, що для кращого розуміння особливостей функціонування системи підвищення кваліфікації вчителів необхідно розуміти умови, в яких вона зароджувалася.

Отже, **метою статті** є аналіз процесу становлення системи підвищення кваліфікації учителів середніх шкіл США, що дає змогу творчо використовувати цей досвід у вітчизняній системі післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу історико-педагогічної літератури США з'ясовано, що до кінця 50-х – початку 60-х рр. ХХ століття справа підвищення кваліфікації вчителів США перебувала в компетенції виключно місцевих органів освіти. Відповідно до цього кошти, необхідні для перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів, надходили в основному з місцевих джерел. В умовах такої децентралізованої системи організації шкільної освіти у США не всі шкільні округи мали достатньо коштів для реалізації ефективних програм підвищення кваліфікації вчителів, а в частині округів внаслідок порівняно низького рівня життя ця робота не проводилась взагалі.

Зазначимо, що на той час підвищення кваліфікації вчителів розглядалося як різновид компенсаторної освіти, що надавала можливість шкільним працівникам отримати знання, пропущені під час набуття вищої освіти. Практично це реалізовувалось у такий спосіб: у деяких університетів працювали платні курси, на яких і здійснювалось підвищення кваліфікації вчителів. Однак платня за перепідготовку утримувало багатьох педагогів від їх відвідування. Крім цього, при ряді університетів і педагогічних коледжів функціонували літні курси, однак їх загальна чисельність була невелика. Причому в цілому більшість курсів займалося не питаннями вдосконалення кваліфікації шкільних педагогів, а підвищенням рівня малокваліфікованих учителів [1; 9].

Запуск першого радянського супутника Землі, що було сприйнято в той час як явне відставання в розвитку освіти США, сприяв усвідомленню американською громадськістю та державними діячами кризового стану, в якому опинилася школа до середини 50-х років. У багатьох школах не вистачало обладнання, чимала частина учнів залишалася до кінця школи фактично функціонально неграмотною.

На початку 60-х років ХХ століття американська спільнота усвідомила необхідність перегляду існуючої системи підвищення кваліфікації вчителів, піднесення професії педагога на якісно новий рівень, що було викликано в першу чергу практичними вимогами швидкого розвитку темпів науково-технічного прогресу [3; 5; 9]. У той час у країні зростала потреба у кваліфікованих науковцях, в інженерно-технічному персоналі, працівниках сфери обслуговування, збільшенні штату високопрофесійних адміністраторів, лікарів, вчителів, бізнесменів і т. ін. Освічених людей не меншою мірою вимагав і воєнно-промисловий комплекс.

Потреба в задоволенні нових вимог щодо підготовки й перепідготовки фахівців стимулювала здійснення серйозної перебудови всієї системи освіти. Причому необхідною передумовою для успішного здійснення в школі запланованих перетворень глобального характеру, що за своїм масштабом суттєво відрізнялися від тих змін, які не раз проводилися в минулому, було значне підвищення ролі вчителя в суспільстві.

Аналіз педагогічної літератури засвідчив, що процес перебудови системи кваліфікації вчителів у США не можна назвати простим й безболісним. Адже здійснення перепідготовки й підвищення кваліфікації вчителів ускладнювалося, з одного боку, відсутністю необхідної матеріальної бази, а з іншого, – наявністю в школах США значної кількості малокваліфікованих вчителів, у педагогічній і загальноосвітній підготовці яких були серйозні прогалини.

Як свідчать статистичні дані, у 60-ті – 70-ті роки в школах США працювало близько 2100 тис. вчителів (із них 1200 тис. – у початкових школах і майже 900 тис. – в середніх), але не всі з них мали відповідну педагогічну освіту. Зауважимо, що в ті часи молоді люди здобували педагогічну освіту

зазвичай в учительських коледжах, педагогічних школах при університетах і коледжах гуманітарних та природничих наук. У свою чергу, відсутність педагогічної освіти у багатьох учителів негативно впливала на якість середньої освіти США. До того ж, низький престиж професії педагога, невисока заробітна плата, нелегкі умови роботи в школі призводили до того, що далеко не всі випускники, які отримали вищу педагогічну освіту, влаштовувалися на роботу у школу.

Зокрема, в американських школах того часу особливо не вистачало молодих учителів математики та природничо-наукових дисциплін, адже випускники цих спеціальностей мали можливість знайти іншу, більш високооплачувану роботу. Брак кваліфікованих вчителів з одного боку та необхідність забезпечення навчально-виховного процесу з іншого боку змушувала багато шкіл запрошувати на роботу вчителів, які не були фахівцями з даного предмета, і навіть осіб, які мали незакінчену педагогічну освіту.

Наявність у школах досить великої групи вчителів з низьким рівнем кваліфікації, цілком зрозуміло, негативно впливало на постановку всієї навчально-виховної роботи і вимагало від органів освіти коштів на підвищення рівня їхньої кваліфікації [6; 7; 10]. Причому потреба в проведенні перепідготовки американських вчителів ставала все більш очевидною в міру того, як у школах США з 1960/61 навчального року почали вводитися нові програми і підручники з фізики та математики, з 1962/63 року – з біології, а з 1964/65 року – з хімії.

Як тільки ряд шкіл приступив до переходу на нові програми, і треба було терміново познайомити з ними вчителів, відразу ж виявилось, що в країні немає чіткої системи підвищення кваліфікації вчителів, тим більше їхньої перепідготовки, а існуюча практика страждає крайньої розпорошеністю сил і засобів, відсутністю ефективної координації та загальних принципів організації. У цих умовах від федерального уряду США знадобилося зробити ряд активних кроків і внести зміни в сформовану практику [9, с. 7].

Так, починаючи з 1958 р., у США було прийнято кілька федеральних програм розвитку школи і освіти. Складовою частиною їх є заходи з

перепідготовки та підвищення рівня освіти вчителів. У низці законів про освіту, прийнятих Конгресом США в той період, на першому місці за своїм значенням стоїть «Акт про освіту в інтересах національної оборони» від 1958 р. Постановка питання і формулювання в законі завдань американської школи надали певну спрямованість не тільки заходам, що стосувалися роботи середньої школи (введення в школах нових курсів з фізики, математики, біології та хімії, іноземних мов, збільшення числа учнів середньої школи, які вивчають ці предмети, посилення роботи з обдарованими дітьми тощо), але і організації роботи з перепідготовки вчителів. За допомогою коштів, наданих з федерального бюджету, передбачалося приступити насамперед до перепідготовки вчителів, які викладають, так би мовити, «стратегічні» предмети.

Зокрема, питанням перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів присвячено кілька статей закону. Так, у третій статті, що передбачає поліпшення викладання предметів природничо-математичного циклу, було заплановано проведення різних видів роботи (нетривалих курсів, конференцій, семінарів, занять з учителями, керівниками шкіл, працівниками місцевих органів освіти) з метою підготовки їх до роботи за новими програмам. П'ята стаття закону передбачала право ряду вищих навчальних закладів організувати як короткострокові курси і заняття, так і розраховані на тривалий час курси для підготовки й підвищення кваліфікації консультантів з виховної роботи. У шостій статті цього закону йшлося про підготовку й перепідготовку вчителів іноземних мов [7]. Спочатку закон про розвиток освіти в інтересах національної оборони був розрахований на чотирирічний період, але потім його дія не раз продовжувалась та доповнювалася новими статтями. Так, у 1964 р. в законі з'явилася одинадцята стаття, за якою була почата перепідготовка вчителів рідної мови та історії, а після 1964 р. – учителів суспільствознавства та праці [2, с. 529].

У прийнятому в 1965 р. Акті про вищу освіту було передбачено розширення ролі коледжів і університетів США в роботі з підвищення кваліфікації фахівців різних профілів, включаючи вчителів. За цим законом

вищі навчальні заклади вузи країни стали отримувати з федерального бюджету кошти для проведення семінарів, практичних занять у своїх лабораторіях з метою ознайомлення фахівців різних галузей з результатами найновіших досліджень і новими даними науки [4].

Закон про початкову і середню освіту 1965 року визначив подальший розвиток у цьому напрямку і фактично створив базу для широкого втручання федерального уряду в систему підвищення кваліфікації, покладаючи на нього функції, які раніше були прерогативою місцевих органів. Закон передбачав, зокрема, виділення коштів на створення в шкільних округах спеціальних агентств з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Функції цих агентств були визначені наступним чином:

- надавати допомогу і поради державним органам управління, таким як Департамент охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення;
- забезпечувати інформацією, профконсультаціями та іншими послугами по підвищенню кваліфікації місцеві органи освіти і школи для розробки місцевих програм з визначеного питання;
- сприяти поширенню позитивного досвіду шляхом збору інформації по інноваційним проектам; видавати довідники, методичні посібники та рекомендації, а також проводити конференції та семінари з проблем підвищення кваліфікації;
- координувати роботу і надавати допомогу школам, університетам і педагогічним коледжам у плануванні та розробці програм перепідготовки та підвищення кваліфікації шкільних працівників [2].

Поправки 1972 р. до існуючих законів про освіту передбачали нову структуру організації та управління системою підвищення кваліфікації вчителів, спрямовану переважно на посилення координаційного механізму, централізацію фінансової політики та розробку єдиної освітньої стратегії.

Зокрема, в рамках Департаменту охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення створюється Бюро підвищення кваліфікації. Його функції – консультувати уряд з питань освітньої політики в галузі підвищення кваліфікації, розподіляти державні асигнування по цьому напрямку,

контролювати діяльність регіональних агентств, керувати розробкою загальнонаціональних стандартів.

Іншим кроком, що забезпечив згодом також істотний вплив на формування сучасної політики в галузі підвищення кваліфікації вчителів США, стало рішення Національного інституту освіти (структури, створеної для керівництва, управління і координації наукових досліджень та розробок у галузі освіти) ініціювати широкомасштабні міжнародні дослідження у сфері післядипломної освіти педагогічних кадрів з метою пошуку шляхів оптимізації функціонування системи підвищення кваліфікації, більш раціонального використання наявних матеріальних ресурсів, а також взаємного обміну і вивчення набутого кожною країною досвіду [8].

Висновки. Отже, на основі вивчення й аналізу історії створення американської системи підвищення кваліфікації шкільних педагогів було зроблено висновок про те, що в межах цієї системи існувало дві основні форми підвищення кваліфікації вчителів: 1) навчання на курсах (довгострокових або короткострокових) при університетах і педагогічних коледжах; 2) підвищення кваліфікації, що організовувалось безпосередньо у школах, тобто за місцем роботи педагогів. Також доведено, що формуванню сучасної системи підвищення кваліфікації вчителів значною мірою сприяли дослідження, які проводилися під егідою Національного інституту освіти.

Література

1. Cubberley E. P. The History of Education / E. P. Cubberley // <http://www.manybooks.net>

2. Elementary and Secondary Education Law of 1965 : public law 89.10 – official ed. –Washington, 1965. – 58 p.

3. From There to Here : the Road to Reform of American High School // <http://www2.ed.gov/about/offices/list/ovae/pi/hsinit/papers/history.pdf>

4. Higher Education Opportunity Act of 1965 : public law 110.315. – official ed. –Washington, 1965

5. Schuster L. H. Higher Education in the United States / L. H. Schuster //

Revista Electronica de Investigacion Educativa . – Vol. 3 – № 2 – 2001. – P. 3–15.

6. Strain M. In Defense of a Nation : the National Defense Educational Act, Project English, and the Origin of Empirical Research in Composition / M. Strain // Jac journal – 2005. – Vol. 25.3. – P. 513–532.

7. The National Defense Education Act of 1958 : public law 85-864/ – official ed. – 1958. – P. 1580 – 1605.

8. The official cite of the US national institute of education // <http://www.worldcat.org/identities/lccn-n79-42241>

9. Secondary Education in the United States [Report by the Policy Research Project on the Secondary Education in the United States]. – Texas : The University of Texas. – 122 p.

10. 120 years of American education : A Statistical Portrait / editor D. Snyder. – National Center for Education Statistics. – 108 p.